

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับประสิทธิผล
ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5
Influence of Academic Leadership on the Effectiveness of School Under
Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 5

มัญชิตา ดวงคำดี¹ และ วานิช ประเสริฐพร²

มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ^{1,2}

Munthita Daungkhamdee¹ and Vanich Prasertphorn²

Northeastern University^{1,2}

Corresponding Author, Email: marin.thita@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 2) ศึกษาประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 3) ศึกษาความสัมพันธ์ของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 33 คน ครูผู้สอนจำนวน 304 รวมกลุ่มตัวอย่าง 337 คน คน โดยใช้สูตรของทาโร ยามาเน่ที่ระดับความคลาดเคลื่อนในการสุ่ม .05 ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ แบบสอบถามภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ได้ค่าความเชื่อมั่นที่ระดับ 0.98 และประสิทธิผลของสถานศึกษา ได้ค่าความเชื่อมั่นที่ระดับ 0.98 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า

1) ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2) ประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และ 3) ความสัมพันธ์ของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 พบว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างกันอยู่ในระดับสูงมาก

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำทางวิชาการ; ประสิทธิผลของสถานศึกษา; ความสัมพันธ์

* ได้รับบทความ: 13 เมษายน 2568; แก้ไขบทความ: 13 ธันวาคม 2568; ตอรับตีพิมพ์: 30 ธันวาคม 2568

Abstract

The objectives of this research were 1) to study academic leadership of school administrators under Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 5, 2) to study the effectiveness of schools under Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 5, and 3) to study the relationship between academic leadership of school administrators and the effectiveness of schools under Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 5. The sample group used in the research consisted of 33 school administrators and 304 teachers, with the total number of 337 people. The sample size was determined by Taro Yamane's formula at a sampling error level of .05 using cluster random sampling method. The instrument used to collect data was a 5-level rating scale questionnaire on academic leadership of school administrators with reliability of 0.98 and the effectiveness of schools with reliability of 0.98. The statistics used to analyze data comprised frequency, percentage, mean, standard deviation, and Pearson's product moment Correlation Coefficient.

The research results were found that:

1) Academic leadership of school administrators, in overall and each aspect, was rated at a high level.

2) The effectiveness of schools under Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 5, in overall and each aspect, was rated at a high level.

3) The relationship between academic leadership of school administrators and the effectiveness of schools under Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 5 were found that the relationship was related at the highest level.

Keywords: Academic Leadership; Effectiveness of Schools; Relationship

บทนำ

การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ สภาพสังคมปัจจุบันมีการพัฒนาเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านสภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ค่านิยม ข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีเกิดการศึกษาริพรมแดน ทำให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ปัจจุบันรัฐบาลได้ให้ความสำคัญในด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษามาอย่างต่อเนื่อง ดังที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หมวดที่ 5 หน้าที่ของรัฐ มาตรา 54 วางหลักไว้ว่า รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย รัฐจะต้องดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนา ก่อนเข้ารับการศึกษา เพื่อพัฒนาร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้สมกับวัย และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) ได้มีหนึ่งหมุดหมายในการพัฒนาที่สำคัญคือประเทศไทยมีกำลังคนสมรรถนะสูง มุ่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตบโจทย์การพัฒนาแห่งอนาคต

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้วางหลักไว้ว่า การศึกษาคือ กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ สังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และกระทรวงศึกษาธิการได้กระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาในด้านวิชาการงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง จะเห็นได้ว่าผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการบริหารเพราะผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำองค์กรเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ อำนาจการวางแผน และควบคุมดูแลการดำเนินงานของสถานศึกษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ซึ่งองค์กรใดจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวในการดำเนินงานปัจจัยสำคัญที่สุดคือผู้นำ (วิโรจน์ สารรัตน์, 2557)

ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะส่งผลต่อความสำเร็จด้านการบริหาร และการมีภาวะผู้นำทางวิชาการที่เข้มแข็งเป็นปัจจัยที่จะส่งผลในด้านมาตรฐานคุณภาพการเรียนของเด็กไทย (ธีระ รุญเจริญ, 2549) ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการย่อมดำเนินการให้สถานศึกษามุ่งไปสู่คุณภาพและได้มาตรฐาน เพื่อมุ่งไปสู่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ยิ่งผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการบริหารงานวิชาการและมีภาวะผู้นำทางวิชาการระดับสูง ย่อมส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพนำพาผู้เรียนไปสู่เป้าหมาย

ประสิทธิผลของสถานศึกษา คือ การที่ผู้บริหารสามารถบริหารจัดการทรัพยากรทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนจนเกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา อาจกล่าวได้ว่าประสิทธิผลของสถานศึกษาเป็นความสามารถในการพัฒนาสถานศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งสถานศึกษาจะเกิดประสิทธิผลได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยความทุ่มเท

จากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารสถานศึกษา ครู บุคลากร และนักเรียน ที่มีเป้าหมายและความท้าทายร่วมกัน และอาศัยภาวะผู้นำทางวิชาการทางวิชาการของผู้บริหาร (Hoy & Ferguson, 1985)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่กำกับดูแลและส่งเสริมการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งของรัฐและเอกชน มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทุกกลุ่มสาระ เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน พัฒนาครู บุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถและมีทักษะในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีคุณภาพประสิทธิภาพ ให้สอดคล้องกับความต้องการสถานศึกษา พัฒนากลไกการบริหารจัดการให้มีคุณภาพเพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพกระจายอำนาจและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสถานศึกษา ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาให้เพียงพอและเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

จากความเป็นมาและความสำคัญข้างต้นจะเห็นได้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการและประสิทธิผลของสถานศึกษา กล่าวคือภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารเป็นตัวแปรสำคัญที่จะส่งผลให้การพัฒนานักเรียนมีคุณภาพ มีคุณลักษณะตามจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ให้บรรลุประสิทธิผลตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและเป็นข้อมูลในการจัดวางแผนการจัดการศึกษาด้านวิชาการของโรงเรียนให้เหมาะสมในการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5
2. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research Design)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงาน

เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 จำนวนทั้งสิ้น 2,120 คน จากสถานศึกษา 253 แห่ง ประกอบด้วย 1. ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 208 คน 2. ครูผู้สอน จำนวน 1,912 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane (1973) ที่ระดับความคลาดเคลื่อน .05 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 337 คน ซึ่งถือว่าเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์ทางสถิติและเป็นตัวแทนประชากรได้อย่างเหมาะสม

วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างมีความเป็นตัวแทนของประชากรอย่างทั่วถึง โดยกำหนดชั้นภูมิตามโครงสร้างประชากร ได้แก่

1. ตำแหน่งบุคลากร (ผู้บริหารสถานศึกษา / ครูผู้สอน)
2. ขนาดสถานศึกษา

จากนั้นทำการสุ่มแบบสัดส่วน (Proportional Random Sampling) ตามจำนวนประชากรในแต่ละชั้นภูมิ ได้กลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ 1) ผู้บริหารสถานศึกษา 33 คน 2) ครูผู้สอน 304 คน รวมทั้งสิ้น 337 คน

เครื่องมือวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. การสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากการศึกษาทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ 1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 2. ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา 3. ประสิทธิภาพของสถานศึกษา

ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert Scale) ตั้งแต่ระดับมากที่สุดถึงน้อยที่สุด

2. การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

แบบสอบถามได้รับการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน และวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหา (Index of Item-Objective Congruence: IOC) โดยกำหนดเกณฑ์การยอมรับที่ ≥ 0.60 ผลการตรวจสอบพบว่า ค่า IOC = 1.00 จำนวน 37 ข้อ ค่า IOC = 0.67 จำนวน 14 ข้อ ทุกรายการผ่านเกณฑ์ที่กำหนด จึงนำไปทดลองใช้ต่อไป

3. การตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มจริง จำนวน 30 คน และวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ผลการวิเคราะห์ พบว่า ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ = 0.981 ด้านประสิทธิผลสถานศึกษา = 0.984 แสดงว่าเครื่องมือมีค่าความเชื่อมั่นอยู่ในระดับสูงมาก และมีความเหมาะสมในการนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการเก็บข้อมูลมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ผู้วิจัยขอหนังสือรับรองการเก็บข้อมูลจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. ทำหนังสือขอความร่วมมือไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 เพื่อประสานงานกับสถานศึกษา

3. ส่งแบบสอบถามในรูปแบบออนไลน์ผ่าน Google Form พร้อม QR Code ไปยังกลุ่มตัวอย่างจำนวน 337 คน

4. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามก่อนนำเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์

5. บันทึกข้อมูลและวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูป

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ดังนี้

สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายระดับตัวแปร

สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 สามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ดำรงตำแหน่งครูผู้สอน จำนวน 302 คน คิดเป็นร้อยละ 89.60 และมีประสบการณ์ทำงานในสถานศึกษาปัจจุบันมากที่สุดอยู่ในช่วง 5-10 ปี จำนวน 125 คน คิดเป็นร้อยละ 37.10 แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นบุคลากรที่มีประสบการณ์การปฏิบัติงานในระดับปานกลางถึงสูง ซึ่งมีความเหมาะสมในการประเมินตัวแปรด้านการบริหารและประสิทธิผลของสถานศึกษา

2. ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมพบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1. ด้านการกำหนดภารกิจของโรงเรียน 2. ด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ 3. ด้านการบริหารหลักสูตร 4. ด้านการบริหารจัดการเรียนการสอน และ 5. ด้านการนิเทศการศึกษา

2.1 ด้านการกำหนดภารกิจของโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ผู้บริหารจัดทำแผนงานวิชาการสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของทุกฝ่ายผ่านการมีส่วนร่วมของครูและชุมชน ส่วนรายการที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ การกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบและมอบหมายงานให้ครูอย่างชัดเจน

2.2 ด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การส่งเสริมการแข่งขันทักษะทางวิชาการ และรายการที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ การส่งเสริมการแสดงผลงานนักเรียนในโอกาสสำคัญอย่างต่อเนื่อง

2.3 ด้านการบริหารหลักสูตร โดยรวมอยู่ในระดับมาก รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การสนับสนุนให้ครูนำเทคนิคการสอนที่ทันสมัยมาใช้พัฒนาหลักสูตร ส่วนรายการที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ การกำกับติดตามการปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง

2.4 ด้านการบริหารจัดการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับมาก รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ส่วนรายการที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ การพัฒนารูปแบบการสอนให้มีประสิทธิภาพอย่างเป็นระบบ

2.5 ด้านการนิเทศการศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การติดตามและประเมินผลการจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีการหลากหลาย ส่วนรายการที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ การสะท้อนผลและให้ข้อเสนอแนะหลังการนิเทศชั้นเรียน

3. ผลการวิเคราะห์ประสิทธิผลของสถานศึกษา โดยรวมพบว่า ประสิทธิภาพของสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ 1. ความสามารถในการแก้ปัญหาของผู้บริหาร 2. ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนา 3. การพัฒนานักเรียนให้มีเจตคติทางบวก 4. การพัฒนานักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงรายละเอียดแต่แต่ละด้านมีดังนี้

3.1 ด้านความสามารถในการแก้ปัญหา รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ผู้บริหารสามารถเลือกใช้วิธีการแก้ปัญหาได้อย่างหลากหลาย ส่วนรายการที่ต่ำที่สุดคือ ทักษะการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาอย่างเป็นระบบ

3.2 ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนา รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การวางแผนพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องบริบทท้องถิ่น ส่วนรายการที่ต่ำที่สุดคือ การมีส่วนร่วมของผู้บริหารในการปรับเปลี่ยนวิธีดำเนินงานให้ทันต่อสภาพแวดล้อม

3.3 ด้านการพัฒนานักเรียนให้มีเจตคติทางบวก รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การจัดกิจกรรมเสริมสร้างระเบียบวินัยและมนุษยสัมพันธ์ ส่วนรายการที่ต่ำที่สุดคือ ความคิดสร้างสรรค์และการทำงานร่วมกับผู้อื่นของนักเรียน

3.4 ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ตามเกณฑ์สถานศึกษา ส่วนรายการที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ จำนวนรางวัลการแข่งขันจากหน่วยงานภายนอก

4. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลของสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีค่าความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูงมาก แสดงให้เห็นว่า เมื่อผู้บริหารมีระดับภาวะผู้นำทางวิชาการสูงขึ้นประสิทธิผลของสถานศึกษาก็มีแนวโน้มสูงขึ้นตามไปด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 อภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาระดับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูง 3 อันดับแรก ได้แก่ (1) ด้านการกำหนดภารกิจของโรงเรียน (2) ด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ และ (3) ด้านการบริหารหลักสูตร ผลดังกล่าวสะท้อนว่าผู้บริหารให้ความสำคัญกับการกำหนด “ทิศทางทางวิชาการ” ของโรงเรียนผ่านการตั้งเป้าหมายและภารกิจที่ชัดเจน การสื่อสารสร้างความเข้าใจร่วมกัน และการเปิดโอกาสให้ครูและคณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วม ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การขับเคลื่อนงานวิชาการเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีเอกภาพ ในเชิงปฏิบัติการที่ด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการและด้านการบริหารหลักสูตรอยู่ในระดับมาก บ่งชี้ว่าผู้บริหารมีบทบาทเชิงสนับสนุนการเรียนรู้ (instructional support) ผ่านการจัดสรรสื่อ ทรัพยากร และสิ่งอำนวยความสะดวก ตลอดจนส่งเสริมกิจกรรมวิชาการที่กระตุ้นแรงจูงใจในการเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพครู ส่งผลให้ครูสามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพและยกระดับคุณภาพผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ผลการวิจัยจึงสอดคล้องกับแนวคิดของ กุทธีรงค์ เศษวงค์ (2556) ที่ชี้ว่าภาวะผู้นำทางวิชาการส่งผลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนผ่านการกำหนดวิสัยทัศน์/พันธกิจ การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน และการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ อีกทั้งสอดคล้องกับ สมุทร ชำนาญ (2554) ที่อธิบายว่าภาวะผู้นำทางวิชาการเป็นพฤติกรรมของผู้บริหารที่มุ่งยกระดับการเรียนรู้ของผู้เรียนและพัฒนาความเป็นมืออาชีพของครูผ่านกิจกรรมหลัก เช่น การกำหนดเป้าหมายร่วม การนิเทศติดตามและให้ข้อมูลย้อนกลับ การพัฒนาครู และการจัดหาทรัพยากรให้เพียงพอ

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เพ็ญภา พลัฒิม (2559) ที่พบว่าการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการและการวางแผน/จัดการเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน ตลอดจนสอดคล้องกับงานวิจัยของ กิตติพร พรงาม (2560) และ กิ่งแก้ว เกื้อหนองขุน (2560) ที่รายงานแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกันว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโดยรวมอยู่ในระดับสูง/มาก และสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลของโรงเรียน

2. ผลการศึกษาระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาจุฬาลงกรณ์ เขต 5 ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิผลของสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูง 3 อันดับแรก ได้แก่ (1) ด้านความสามารถในการแก้ปัญหาของผู้บริหารภายในโรงเรียน (2) ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาของผู้บริหารและครู และ (3) ด้านความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีเจตคติทางบวก ผลดังกล่าวอาจสะท้อนว่า สถานศึกษาในสังกัดมีศักยภาพด้าน “การบริหารจัดการเชิงตอบสนอง” (responsive management) กล่าวคือ ผู้บริหารสามารถประสานความร่วมมือกับครู คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชน รับฟังข้อมูลย้อนกลับ และเลือกใช้แนวทางแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน ขณะเดียวกัน การที่ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาอยู่ในระดับมาก สะท้อนถึงความพร้อมของสถานศึกษาในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพผ่านการปรับหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น รวมทั้งการส่งเสริมให้ครูใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ ส่วนการพัฒนานักเรียนให้มีเจตคติทางบวกที่อยู่ในระดับมาก แสดงถึงการให้ความสำคัญกับมิติคุณลักษณะผู้เรียน การเสริมสร้างวินัย มนุษย์สัมพันธ์ และทัศนคติเชิงบวก ซึ่งเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาพฤติกรรมและการเรียนรู้และความพร้อมต่อการเรียนในระยะยาว ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ กรชนก แยมอุทัย (2557) ที่อธิบายว่าประสิทธิผลของสถานศึกษาเป็นผลสำเร็จที่สถานศึกษาบรรลุทั้งระดับผลสัมฤทธิ์และความสามารถในการบรรลุเป้าประสงค์ขององค์การ เช่น การแก้ปัญหาภายในและการพัฒนาผู้เรียน และสอดคล้องกับ วาณิช บุญครอบ (2556) ที่เสนอว่าประสิทธิผลของสถานศึกษาประกอบด้วยความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนา การพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และความสามารถในการแก้ปัญหาภายในสถานศึกษา อีกทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิชานันท์ ราวิน (2560) ขวัญพิชชา มีแก้ว (2562) และ รัตนา เหลืองงาม (2562) ที่รายงานว่า ประสิทธิผลของสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมากในบริบทโรงเรียนไทยเช่นเดียวกัน

3. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาจุฬาลงกรณ์ เขต 5 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลของสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูงมาก ($r = 0.932$)

สะท้อนว่า การที่ผู้บริหารปฏิบัติบทบาทผู้นำทางวิชาการได้เข้มแข็งเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการยกระดับประสิทธิผลของโรงเรียน โดยสอดคล้องกับหลักการบริหารสถานศึกษาที่ถือว่า “งานวิชาการ” เป็นแกนหลักของคุณภาพและผลลัพธ์ของโรงเรียน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าความสัมพันธ์ที่มีความสัมพันธ์สูงมากเด่นชัด ได้แก่ “ด้านการบริหารจัดการเรียนการสอน” กับ “ด้านความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียน” ($r = 0.884$) ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า เมื่อโรงเรียนมีระบบการจัดการเรียนการสอนที่ชัดเจนสอดคล้องกับเป้าหมายหลักสูตร และมีการติดตามผลอย่างเป็นระบบ จะช่วยลดปัญหาการดำเนินงานด้านวิชาการและปัญหาหน้างานในโรงเรียน ทำให้ผู้บริหารมีข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจและสามารถเลือกแนวทางแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม รองลงมาคือ “ด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ” ที่สัมพันธ์กับ “ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา” ($r = 0.875$) สะท้อนว่า บรรยากาศทางวิชาการที่เอื้อต่อการเรียนรู้จะกระตุ้นแรงจูงใจของครูและผู้เรียน เกิดวัฒนธรรมแห่งการพัฒนาส่งผลให้โรงเรียนมีความพร้อมต่อการปรับตัวทั้งด้านหลักสูตร นวัตกรรม และรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ส่วนความสัมพันธ์ที่ต่ำที่สุด แม้อยู่ในระดับสูง คือ “ด้านการกำหนดภารกิจของโรงเรียน” กับ “ด้านการพัฒนานักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง” ($r = 0.695$) ซึ่งอาจสะท้อนว่า การกำหนดเป้าหมายและภารกิจแม้เป็นฐานสำคัญ แต่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นผลลัพธ์ปลายทางที่ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยเชิงกระบวนการและปัจจัยแวดล้อมอื่นร่วมด้วย เช่น คุณภาพการสอน การนิเทศติดตาม การใช้ข้อมูลผลการเรียนรู้เพื่อปรับการสอน ตลอดจนบริบทผู้เรียนและครอบครัว จึงทำให้ระดับความสัมพันธ์ลดลง เมื่อเทียบกับตัวแปรที่สะท้อน “การจัดการเชิงปฏิบัติ” โดยตรง ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของเพ็ญภา พลับฉิม (2559) ที่ชี้ว่าการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการและการวางแผนมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ตลอดจนสอดคล้องกับ ชลนิชา ศิลาพงศ์ (2564) กิตติพรพรงาม (2560) และ ศิญาภรณ์ พุทตพิกุล (2564) ที่รายงานความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการกับประสิทธิผลของสถานศึกษา และชี้ให้เห็นว่าองค์ประกอบด้านการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การพัฒนาครู การนิเทศ และการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ เป็นกลไกสำคัญที่เอื้อต่อการเพิ่มประสิทธิผลของสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ ผลการวิจัยพบว่า ด้านการนิเทศการศึกษามีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด โดยเฉพาะประเด็นการสะท้อนข้อมูลและให้ข้อเสนอแนะหลังการเข้าเยี่ยมห้องเรียน ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาระบบนิเทศการสอนที่มีโครงสร้างชัดเจน มีขั้นตอนการสังเกต-สะท้อนผล-ติดตามพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และใช้ข้อมูลจากการสังเกตการสอนเป็นฐานในการออกแบบแผนพัฒนาครูรายบุคคล

(Individual Development Plan) เพื่อให้การพัฒนาครูมีเป้าหมายเฉพาะ สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และส่งผลต่อคุณภาพการจัดการเรียนรู้ในระยะยาว

1.2 ด้านประสิทธิผลของสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ด้านการพัฒนาให้นักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด โดยเฉพาะประเด็นความสามารถของผู้บริหารในการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและร่วมมือกับครูและคณะกรรมการสถานศึกษาแก้ไขปัญหา ดังนั้น ผู้บริหารควรส่งเสริมการบริหารจัดการเชิงวิเคราะห์ (Analytical Management) โดยใช้ข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และข้อมูลบริบทผู้เรียนเป็นฐานในการตัดสินใจ รวมทั้งควรสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการร่วมวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา เสนอแนวทางแก้ไข และติดตามผล เพื่อให้การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

1.3 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำกับประสิทธิผลสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ด้านการบริหารจัดการเรียนการสอนมีความสัมพันธ์กับด้านความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียนในระดับสูงมาก แสดงให้เห็นว่า การบริหารจัดการเรียนการสอนอย่างมีระบบเป็นกลไกสำคัญในการเพิ่มประสิทธิผลของสถานศึกษา ดังนั้น ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนการสอนสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร มีระบบติดตามผลการเรียนรู้ และใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ในการปรับปรุงการสอนอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งพัฒนาทักษะตนเองด้านการให้คำปรึกษา การวิเคราะห์ปัญหา และการตัดสินใจเชิงวิชาการ เพื่อให้สามารถสนับสนุนครูได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันต่อการเปลี่ยนแปลงของบริบทการศึกษา

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการด้านการนิเทศการศึกษาของสถานศึกษาในเชิงลึก โดยอาจใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานหรือเชิงคุณภาพ เพื่อวิเคราะห์กระบวนการนิเทศ ปัจจัยสนับสนุน และอุปสรรคที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการนิเทศการสอน

2.2 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาให้นักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง โดยเน้นการวิเคราะห์ตัวแปรเชิงพยากรณ์ เช่น คุณภาพการสอน การใช้ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ เพื่อสร้างแบบจำลองเชิงสาเหตุ (causal model) ที่สามารถนำไปใช้กำหนดนโยบายพัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้

2.3 ควรศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงบริบท กระบวนการ และความหมายเชิงประสบการณ์ ซึ่งจะช่วยอธิบายกลไกเชิงลึกที่การวิจัยเชิงปริมาณไม่สามารถสะท้อนได้ครบถ้วน

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

เอกสารอ้างอิง

- กรชนก แยมอุทัย. (2557). ประสิทธิภาพสถานศึกษาตามทฤษฎีของบุคคลากรทางการศึกษา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร).
- กิ่งแก้ว เกื้อหนองขุน. (2560). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด).
- กิตติพร พรงาม. (2560). ภาวะผู้นำทางวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของสถานศึกษาประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 1. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์).

- ขวัญพิชชา มีแก้ว. (2562). การบริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี).
- ชลนิชา ศิลาพงษ์. (2564). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร).
- ธีระ รุญเจริญ. (2549). การบริหารโรงเรียนยุคปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ: ข้าวฟ่าง.
- นิชานันท์ ราวัน. (2560). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนกับประสิทธิผลการบริหารโรงเรียนสามโคกสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดปทุมธานี. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี).
- เพ็ญญา พลับฉิม. (2559). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม).
- รัตนา เหลืองงาม. (2562). ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี).
- ฤทธิรงค์ เศษวงค์. (2556). อิทธิพลของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งผลต่อความมีประสิทธิภาพของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น).
- วานิช บุญครอบ. (2556). ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะของผู้บริหารกับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา เขต 20. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย).
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2557). ภาวะผู้นำ ทฤษฎีและนันทศาสตร์ร่วมสมัยปัจจุบัน. ขอนแก่น: ว. สารรัตน์.
- สมุทรร ชำนาญ. (2554). ภาวะผู้นำทางการศึกษา ทฤษฎี และปฏิบัติ. ระยอง: พี.เอส.การพิมพ์.
- Hoy, W. K., and Miskel, C. G. (2001). Educational administration: Theory, research, and practice. (6th ed.). Boston: McGraw-Hill.
- Yamane, T. (1973). Statistics: An introductory analysis (3rd ed.). Harper & Row.